

11.6.2024

Kriterier för naturskogar i Finland

Inledning

I EU:s strategi för biologisk mångfald för 2030 "Ge naturen större plats i våra liv" konstateras det att alla återstående urskogar (primary forests) och naturskogar (old-growth forests) ska omfattas av strikt skydd i EU:s medlemsstater. Den 21 mars 2023 publicerades "Kommissionens riktlinjer för definition, kartläggning, övervakning och strikt skydd av urskog och naturskog i EU" (EU-kommissionen 2023). Medlemsstaterna ska använda dessa riktlinjer vid definitionen och kartläggningen av objekt och vid strikt skydd av dessa. Enligt riktlinjerna skulle medlemsstaterna utarbeta definitionerna före utgången av 2023.

Enligt kommissionens riktlinjer ska de nationella metoder som används för att identifiera naturskog baseras på förteckningen över indikatorer och överensstämma med den gemensamma definitionen. Dessutom ska de nationella metoderna bygga på vetenskap, utvecklas öppet och offentliggöras samt harmoniseras mellan medlemsstaterna inom ett och samma naturgeografiska område.

Enligt regeringsprogrammet för statsminister Petteri Orpos regering "Ett starkt och engagerat Finland" skyddar regeringen de statligt ägda återstående urskogarna och naturskogarna som uppfyller de nationella kriterierna. Regeringen säkerställer att oberoende kriterier ska bli klara så fort som möjligt.

För att få en vetenskaplig grund för fastställandet av de nationella kriterierna finansierade miljöministeriet Finlands miljöcentral och Naturresursinstitutets gemensamma projekt "Urskogar och naturskogar i Finland: Europeiska kommissionens riktlinjer och nationella definitioner". Projektets slutrapport publicerades den 9 februari 2024. I rapporten granskas utifrån nordiska vetenskapliga undersökningar främst urskogarnas ålder samt mängden död ved och dess andel av det levande trädbeståndet på olika vegetationstyper och i olika skogsvegetationszoner. Utifrån materialen från riksskogstaxeringarna har man beräknat potentiella arealer för olika tröskelvärden för åldern på naturskogar, och samtidigt utnyttjat riksskogstaxeringens bedömningar av graden av naturtillstånd hos bestånden av död ved.

Statsrådet har utarbetat de bifogade definitionerna av de kriterier som ska användas i Finland. Vid utarbetandet har man beaktat kommissionens riktlinjer, enligt vilka de nationella kriterierna ska bygga på vetenskapliga data. Utöver resultaten av Miljöcentralens och Naturresursinstitutets projekt har man vid utarbetandet också tagit del av annat tillgängligt material, så som resultaten från den kartläggning av de statligt ägda skogarna som gjorts av arbetsgruppen för naturskog (fi. luonnonmetsätyöryhmä) och de naturvetenskapliga urvalskriterierna för METSO-programmet, till den del de överensstämmer med EU-kommissionens riktlinjer.

Definitioner

Urskogar och naturskogar ska uppfylla följande definitioner enligt EU-kommissionens riktlinjer: ([länk till anvisningen](#))

När det gäller **urskogar (luonnontilainen metsä, primary forests)** används FN:s livsmedels- och jordbruksorganisations (FAO) definition. Enligt denna definition är en urskog en "naturligt föryngrad skog av inhemska trädarter, där det inte finns några tydliga tecken på mänsklig påverkan och där de ekologiska processerna inte har varit utsatta för några betydande störningar."

FAO:s definition kompletteras med förklarande anmärkningar.

Urskogar kan till stor del också utgöras av naturskogsbestånd. Urskogar kan dock även innehålla yngre bestånd i förnygringsfasen (till exempel efter naturliga störningar).

Definitionen för **naturskogar (vanha metsä, old-growth forest)** lyder "*ett skogsbestånd eller skogsområde som består av inhemska trädarter som huvudsakligen har utvecklats genom naturliga processer, strukturer och dynamiska processer som normalt förknippas med de sena utvecklingsfaserna av urskog eller ostörd skog av samma typ; det kan finnas synliga tecken på tidigare mänsklig påverkan, men dessa försvinner gradvis eller är alltför begränsade för att i betydande utsträckning störa de naturliga processerna.*"

Denna definition kompletteras med förklarande anmärkningar:

- Definitionen omfattar skogsbestånd som inte bara härrör från naturlig förnygring utan även från planterade eller sådda inhemska trädarter, förutsatt att de uppfyller resten av definitionen.
- Definitionen omfattar även skogsbestånd där ursprungsbefolkningar ägnar sig åt traditionellt brukande av sådan skog som i övrigt uppfyller definitionen.
- Därtill omfattar definitionen skogsbestånd med synliga tecken på abiotiska skador (till exempel stormar, snö, torka och bränder) eller biotiska skador (till exempel från insekter och sjukdomar) som i övrigt motsvarar definitionen.
- Skog med synliga tecken på tidigare mänsklig påverkan faller inte utanför definitionen av naturskog, såvida inte påverkan är av sådan omfattning att den hindrar skogsbeståndet från att räknas som naturskog.

Naturskogar uppvisar strukturella särdrag och dynamiska processer, såsom naturlig förnygring, luckdynamik, grovt och mångsidigt dött trädbestånd, strukturell komplexitet samt förekomst av gamla eller åldrande träd och mikrohabitat i anslutning till dem.

Naturskogar kan också tillfälligt förlora vissa av sina särdrag när de utsätts för naturliga störningar så som skadegörare eller andra störningar i skogsförnyelsen.

Kriterier

Huvudkriterier

Alla huvudkriterier och minst två kompletterande kriterier måste uppfyllas för att en skog ska vara en naturskog. Kriteriet enligt EU:s riktlinjer på "inhemska arter" uppfylls i praktiken alltid i Finland, så i fråga om huvudkriterierna inriktas granskningen på skogens ålder och andelen död ved.

Skogens ålder

Naturskogar kännetecknas ofta av den stora mängden levande trädbestånd jämfört med yngre utvecklingsstadiet av samma skogstyp, samt av förekomsten av stora eller gamla träd, varav vissa kan uppnå den maximala ålder som är känd för arten under de lokala växtförhållandena.

Eftersom den maximala ålder som i undersökningar observerats för tall och gran ligger mycket nära varandra, är det ändamålsenligt att slå samman alla barrskogsdominerade skogar i kriterierna.

Benämningen "gamla träd" i kriterium nummer tre avser träd från föregående trädgeneration. Av dessa kan en del uppnå sin biologiska ålder. I skogen finns det vanligen träd ur föregående trädgeneration som är äldre än medelåldern för det dominerande trädbeståndet.

Tabell 1. Medelåldern för det dominerande trädbeståndet är minst

Ålder (år)	Skogsvegetationszon			
	Hemi- och sydboreal	Mellanboreal	Nordboreala zonens södra del (4a–4b)	Skogs- och fjällområdena i Lappland (4c–4d)
Ålder, barrskogsdominerade	140	140	160	200
Ålder, lövträdsdominerade	100	100	140	140

Död ved

Naturskogar kännetecknas av en stor andel av stående och liggande död ved med stor mångfald. Mängden och arten av död ved kan variera kraftigt mellan naturskogar (beroende på skogstyp, lokala miljöförhållanden och områdets senaste störningshistoria).

Tabell 2. Mängden död ved (stående och liggande) är minst (m³/ha)

Variabler	Skogsvegetationszon			
	Hemi- och sydboreal	Mellanboreal	Nordboreala zonens södra del (4a–4b)	Skogs- och fjällområdena i Lappland (4c–4d)
Död ved (m ³ /ha), barrträdsdominerade och lövträdsdominerade	50	40	30	20
Död ved (m ³ /ha), talldominerade	40	30	20	10

För att gränsvärdet för volymen av död ved ska överskridas krävs det alltid att det finns död ved i olika stadier av nedbrytning. Det döda trädbeståndet ska ha bildats under en lång tid, och grova döda träd ska finnas i alla stadier av nedbrytning i skogen.

Enbart nya eller jämgamla vindfällen gör inte en skog till naturskog, om det i skogen i övrigt inte finns död ved i olika stadier av nedbrytning.

På trädfattig tvinmark (såsom hällmarkstallskog) kan mängden död ved vara mindre än detta, om det på objektet inte finns några tecken på betydande mänsklig påverkan och om trädbeståndets ålder är minst 20 år äldre än värdena som anges i huvudkriterierna.

Bedömningen av skogens ålder och den döda veden ska basera sig på uppgifter som samlats in från terrängen.

Kompletterande kriterier

Därtill ska minst två av de följande kompletterande kriterierna uppfyllas. I de finska förhållandena är det mycket sannolikt att minst två av de kompletterande kriterierna uppfylls om huvudkriterierna uppfylls. Därför granskas de kompletterande kriterierna på skalan ja/nej.

1. Beståndets ursprung
 - *De flesta naturskogsbestånd härrör från naturlig förnygring, men vissa sådda eller planterade skogar kan uppfylla definitionen om de ges tillräckligt med tid att utveckla naturskogens egenskaper.*
2. Strukturell mångfald
 - *Naturskogar kännetecknas i allmänhet av strukturell komplexitet. De kan till exempel ha en flerskiktad kronstruktur, en horisontell strukturell mångfald och mikroreliefstrukturer i marken, till exempel kullar efter rotvältor.*
3. Habitatträd
 - *Naturskogar kännetecknas ofta av en hög täthet och stor mångfald av mikrohabitat i anslutning till träden. Dessa definieras som en distinkt, väl avgränsad struktur som förekommer på levande eller stående döda träd och som utgör ett särskilt och viktigt substrat eller habitat för arter eller artsamhällen under åtminstone en del av deras livscykel för utveckling, föda, skydd eller fortplantning.*
4. Indikatorarter
 - *I naturskog återfinns ofta arter i sena utvecklingsfaser som är specifika för en viss skogstyp. Dessa kan inkludera arter på Internationella naturvårdsunionens (IUCN) rödlista.*

Begränsningar

Graden av aktivitet inom skogsbruket

Skogar där det bedrivs aktivt skogsbruk omfattas inte av definitionen för naturskogar:

- Ett skogsbestånd som sköts med intensiva skogsvårdsåtgärder anses vara i aktivt skogsbruk, om det inte har förflutit så lång tid sedan åtgärderna att de förändringar i skogsbilden som de har orsakat i huvudsak redan har försvunnit eller håller på att försvinna.
- Till exempel en skogs som sköts med åtgärder för förlängd omloppstid, hyggesfritt skogsbruk eller naturnära skogsvård anses vara i aktivt skogsbruk, och uppfyller därför inte definitionen för naturskog.
- Åtgärder för främjande av den biologiska mångfalden som vidtas inom ramen för skogsbruket, såsom naturvårdsträd, konstgjorda högstubbar och död ved som lämnats kvar i skogen gör inte att objektet definieras som ett skyddsobjekt enligt kriterierna för naturskog.
- Som intensiva skogsvårdsåtgärder räknas till exempel fortfarande dikning som påverkar skogens struktur, markberedning, gödsling och hyggesbränning.

Minimiareal

Minimiarealen för objekt som räknas som naturskog beror på hur objektet kan bevaras i det omgivande skogslandskapet. På privat mark gäller till exempel följande: minimiarealen är fyra hektar i södra Finland och åtta hektar i Norra Finland, om det inte är fråga om ett objekt som naturligt har en liten areal, såsom skogsholmar på torvmarker eller öar i vattendrag. På statsägd mark kan objekt på mindre än tio hektar som uppfyller kriterierna för naturskog också skyddas som en del av områdesekologiska nätverket.

Inventering och genomförande av skydd

Statsägd mark

- Forststyrelsen Skogsbruk Ab inventerar objekten.
- Det ges regelbundna rapporter om hur inventeringen framskrider, och de objekt som uppfyller kriterierna offentliggörs.
- Objekt som sannolikt uppfyller kriterierna omfattas inte av verksamheten.
- Forststyrelsen genomför inventeringen och de påföljande skyddslösningarna under ledning av jord- och skogsbruksministeriet.
- De potentiella objekt som hittats genom de kartläggningar som gjorts av arbetsgruppen för naturskog och Sápmi-arbetsgruppen går igenom vid inventeringen, till den del som informationen från kartläggningarna finns att tillgå. De objekt som uppfyller kriterierna skyddas.
- Objekt som inte uppfyller kriterierna för naturskogar, men som uppfyller kriterierna för naturobjekt enligt Forststyrelsens handbok Miljöguiden, behandlas som naturobjekt.

Privatägd mark

- Genomförandet görs frivilligt med hjälp av METSO-programmet. Avgränsningen avtalas med markägaren.